

Voltaire over toeval

Close reading over noodlot en voorzienigheid

Filosofie Magazine 2026 nr 1 pag 66

8 maart 2026

- 1 De tekst
- 2 Analyse
- 3 Filosofische vragen
- 4 Conclusie

“Een boer denkt dat de hagel toevallig op zijn akker terecht is gekomen, maar de filosoof weet dat toeval niet bestaat en dat het, in de wereld zoals die is geordend, niet mogelijk was dat de hagel ergens anders terechtkwam dan juist op die plek.”

“Sommige mensen schrikken van die waarheid, en daarom nemen ze die maar voor de helft aan. ‘Er zijn gebeurtenissen die onontkoombaar zijn,’ zeggen ze, ‘en andere die dat niet zijn’. Dat zou wat moois zijn, als een deel van deze wereld aan bepaalde wetten zou gehoorzamen, en een ander deel niet.”

“Als je het goed bekijkt, zie je dat een leer die strijdig is met de theorie van het lot onzinnig is en in tegenspraak met het idee van een eeuwige Voorzienigheid.”

“Er zijn mensen die zeggen: ‘Geloof toch niet in het noodlot, want dan denk je dat alles onvermijdelijk is, en dan doe je nergens meer moeite voor, dan zak je weg in onverschilligheid.’”

- 1 **Epistemologisch:** De boer ziet toeval, de filosoof ziet wetmatigheid.
- 2 **Metafysisch:** De wereld is geordend; er is geen ruimte voor willekeur.
- 3 **Theologisch:** Deze orde wijst op een eeuwige Voorzienigheid (God).

Voltaire versus het gemiddelde standpunt

Gemiddeld standpunt	Voltaire
Sommige dingen zijn bepaald, andere niet	Alles is bepaald
Toeval bestaat soms	Toeval is illusie
Vrije wil bestaat	Vrije wil is problematisch
God grijpt soms in	God heeft alles geordend

- 1 Als alles bepaald is, hebben we dan nog vrije wil?
- 2 Leidt determinisme echt tot passiviteit (zoals de critici beweren)?
- 3 Is een 'eeuwige Voorzienigheid' logisch noodzakelijk?
- 4 Wat is het verschil tussen 'lot' en 'natuurwet'?

- Voltaire (1694–1778) was een verlichtingsfilosoof.
- Hij bestreed bijgeloof en onwetendheid.
- Maar hij was geen atheïst: hij geloofde in een 'horlogemaker God'.
- Zijn opvatting over toeval past in het mechanistische wereldbeeld van de 18e eeuw.

- 1 **Voltaire** stelt dat toeval niet bestaat.
- 2 Wat wij toeval noemen, is onwetendheid over de ware oorzaken.
- 3 De wereld is volledig geordend (door God of door natuurwetten).
- 4 Een halfslachtig standpunt (soms lot, soms vrije wil) is inconsistent.
- 5 Het bezwaar dat dit tot passiviteit leidt, verwerpt hij impliciet.